

תורה ומדינה הלכה למעשה-פעילות משטרתית בשבת במדינה יהודית ע"פ ההלכה

- הגמ' מסבירה שהתורה מחדשת בדין היתר הריגתו של גנב הבא במחתרת, שכאשר אדם בא לגנוב במחתרת, יודע הוא שבעל הבית לא יעמוד וישתוק לנוכח הגניבה, ויקום עליו להיאבק בו, ובכ"ז מנסה לגנוב על דעת, שאם אכן יאבק בו בעל הבית, יהרגו. ממילא כיוון שלמעשה בא להרוג את בעל הבית, מדין הבא להורגך השכם להורגו, או כהמשך דברי הגמ' מדין רודף, יכול בעל הבית להרוג גנב זה, מדין פיקוח נפש. עיקר החידוש להבנת הגמ' אינו הכלל הנ"ל- הבא להורגך השכם להורגו, הנובע מדין רודף, שמקור הריגת הרודף ודאי אינו נלמד מדין הבא במחתרת, אלא ממקור אחר. החידוש המרכזי הינו, עצם ההגדה של הבא במחתרת כרודף לאמור, שבניגוד למקרה הקלאסי של רודף, בו ברור כשמש שהרודף מנסה להרוג אדם מישראל, בדין הבא במחתרת כל דברי הגמ' הינם לכאורה מסופקים. וכי ניתן לומר בוודאות, שכל גנב הבא במחתרת עושה את כל החשבונות שמביאה הגמ'. אלא חידוש הדין הינו, שלא רק שפיקוח נפש דוחה שבת, ודוחה את כל המצוות הכתובות בתורה, אלא אפילו ספק פיקוח נפש, כדין של הבא במחתרת דוחה שבת, כפי שמובא בהמשך הגמ', שאכן מותר להרוג את הבא במחתרת, אפילו בשבת. ממילא מובן החידוש של הסוברים שדין פיקוח נפש המתיר חילול שבת, נלמד מדין הבא במחתרת. דהיינו שמדין זה לומדים, שלא רק שפיקוח נפש דוחה שבת, אלא אפילו ספק פיקוח נפש דוחה שבת.
- הגמ' מדייקת מדברי הפסוק, שלמרות שכאשר אנו מסופקים אם בא הגנב על דעת להרוג את בעל הבית, או רק שמא בא לגנוב ולשוב על עקבותיו, מותר להורגו. כאשר ברור כשמש שאין הגנב בא להרוג, כגון כאשר הגנב הינו אביו של בעל הבית, אסור להרגו. לכאורה דין זה המדויק מדברי הפסוק, מיותר במקצת. לא נראה שהתורה מנסה להביא בדין הבא במחתרת, דין מיוחד בגדרי הריגת גנבים, אלא להגדיר את המצב הקיים במחשבתו של הגנב, ולהכניס מצב זה לגדרי דין רודף ופיקוח נפש הדוחה שבת. ברור אם כן, שכאשר אין במחשבתו של הגנב להרוג את בעל הבית, ואנו יודעים זאת בוודאות, יהיה אסור להרוג את הגנב. שהרי לא ברור שלא כל אדם העובר עבירה, נתיר את דמו, ועוד בלא משפט ובלא דין. נראה שבנוגע לנקודה זו, התורה מחדשת לנו חידוש נוסף בגדרי פיקוח נפש, וכן בגדרי רודף. למרות שהסברנו בטוב טעם ודעת, שספק פיקוח נפש דוחה שבת, מדין הבא במחתרת. מ"מ מסייגת התורה דין זה ואומרת, שאל לנו להתיר את הרצועה ולומר, שבכל אופן בו יש לנו ספק רחוק מאוד של פיקוח נפש, מיד נתיר לחלל שבת, ומיד נתיר את דמו של אותו רודף. גם במצב של אב הבא במחתרת לגנוב בביתו של בנו, הרי קיים סיכוי כ"ש, שהאב ג"כ, כמו שאר כל אדם, יהרוג את בנו. בכך מלמדת אותנו התורה, שלמרות הלימוד של ספק פיקוח נפש הדוחה שבת מדין הבא במחתרת, אל לנו להגזים ולחלל שבת על כל ספק רחוק, אלא צריך שהספק יהיה סביר, ע"מ שיהיה מותר לחלל שבת בגללו. ע"פ יסוד זה ניתן להבין, את ההגבלות הנוספות המובאות ברמב"ם ובראב"ד ובשאר הראשונים, להריגתו של הבא במחתרת. בגמ' ישנה רק הגבלת הריגתו של אב הבא במחתרת לבית בנו. הראשונים סוברים, שכאשר אין חשש שנמצא בבית בו נמצא כעת הגנב איש, אין לחלל שבת, מכח ספק שמא אולי בכ"ז מצוי שם אדם, בלא ידיעתנו. כ"כ מביאים הראשונים הגבלות נוספות, שאין להם כל מקור בגמ'. נראה שהראשונים הבינו את ההגבלה של הריגת אב הבא במחתרת, כהגבלה עקרונית במהות ספק פיקוח נפש. בדרך זו הלכו אף הם, והביאו דוגמאות נוספות למצבים בהם, למרות שבאופן תאורטי קיים חשש לפיקוח נפש, מ"מ כיוון שהחשש אינו סביר, אין לחלל שבת בגללו, וכ"ש שאין להרוג נפש בישראל, בלא חשש מצד וסביר. נראה גם שזהו יסוד דברי האחרונים הסוברים, שלמרות שספק פיקוח נפש ג"כ דוחה שבת, מ"מ יש להגביל את הגדרת הספק לפיקוח נפש, לספק המצוי לפנינו, ולא לספק מחשש עתידי, אשר עלול להיוצר, כתגובת שרשרת, או כתוצר נלווה, למעשה הנעשה כעת. האחרונים בעיקר אומרים זאת מסברא המובאת גם בתוספות, שאם לא נעשה חילוק זה, למעשה נוכל להגדיר כל מעשה שהוא, כחשש רחוק של פיקוח נפש. באופן זה, נתיר כל איסורים שבעולם לצמיתות. נראה שבנוסף לסברת התוספות המובאת כאמור להלכה, ישנו גם מקור להגבלת הספק בדין פיקוח נפש, הנלמד מאיסור חילול שבת בהריגת אב הבא במחתרת של בנו. החזון איש בהגדרת הגבלת ספק פיקוח נפש סובר, שהכל הולך לפי המצוי, בין אם הפיקוח נפש כעת לפנינו, ובין אם יגרם כתגובת שרשרת למעשנו, הגדר הקובע הינו ההסתברות הסטטיסטית לפיקוח נפש, כתוצאה ממעשה זה או אחר. נראה שגם הנודע ביהודה המחלק בין חשש לפנינו, לבין חשש עתידי של פיקוח נפש, בשורש דבריו עומדת אותה הסתברות סטטיסטית, וגם הוא יודה שכאשר מסתבר מאוד שיגרם מצב של פיקוח נפש, אף שהינו עתידי מותר, יהיה בגינו לחלל שבת. כגון הבאת יולדת לבית החולים ברכב בשבת, למרות שספק פיקוח הנפש, הינו עתידי.
- לכאורה במקורות אחרים המובאים בש"ס, ישנה סתירה לעקרון הגדרת ספק פיקוח נפש הנ"ל. הגמרא בעירובין אומרת שבערי הגבול, גם כאשר באים אויבים רק לגנוב ולא להרוג את תושבי העיר, יש לצאת למלחמה נגדם הכרוכה כמובן בחילול שבת רב, למרות שברור שבאים רק ע"מ לגנוב, ולא ע"מ להרוג. רש"י מסביר שהיתר חילול שבת על עיירות אלו הינו משום שיש בכך חשש סביר של פיקוח נפש שבו, כתוצאה מכיבוש עיירות הגבול, ירגישו האויבים בטוחים, וימשיכו במלחמתם לשאר חלקי הארץ. באופן זה, יגרם פיקוח נפש ממשי במוקדם ובמאוחר, כתוצאה ממלחמה מתמשכת זו, אף שתחילתה רק על ענייני ממונות. דברי רש"י עולים

בקנה אחד עם הגדרות ספק פיקוח נפש, שבגיננו מותר לחלל שבת. לעומתו הראב"ן מרחיב את חשש פיקוח נפש ואומר, שהסיבה להיתר חילול השבת ויציאה למלחמה, למרות שרצו האויבים רק לגנוב מערי הגבול ולא לרצוח, הינו לא רק מחשש להמשך הלחימה שתגרור פיקוח נפש ודאי, אלא ע"פ הבנת האחרונים בדבריו, בצורך לייצר הרתעה, שלדבריו אם לא תהיה אותה הרתעה לגויים הבאים על ערי הגבול, רמת הביטחון העצמי שלהם תעלה פלאים, וממילא יוצר מצב של פיקוח נפש מכך. נראה ששיטת הראב"ן חורגת מהגדרת ספק פיקוח נפש המובאת לעיל, שהרי כאשר מדברים על הרתעה מפני פיקוח נפש עתידי. הרתעה אינה נמדדת לטווח קצר. לעיתים, פעולות של הרתעה בעיקר בין מדינות ובין צבאות נושאות פרי ונראות לעין, רק לאחר זמן רב. לעיתים ניסיונות הרתעה נמצאים כעבור זמן רב כאינם נצרכים לחלוטין. מ"מ, ודאי שיש כאן היתר עקרוני לפעילות שיטור, וכן בט"ש של המשטרה והצבא, שכל מטרתם להרתעה בעלמא, מכח הגדרתם כספק פיקוח נפש, להבנת האחרונים בדברי הראב"ן. לעצם העניין הקושי עדיין נותרת בעינה. מוסיף על עקרון זה האור זרוע ואומר, שלא רק שהתירו לחלל שבת מכח פיקוח נפש, כאשר כבר יצאו הגויים להילחם עם ישראל, או כשבאו כבר לגנוב מעיר הגבול. אלא אפילו אם רק ישנם ידיעות מודיעיניות, על כך שמתכוונים הם לבצע את זממם זה, מותר כבר אז לחלל שבת ולצאת עליהם למלחמה. בדבריו נראה באופן מובהק וברור, שאינו מקבל לכאורה את יסוד בהגדרת ספק פיקוח נפש המובא לעיל בדברי האחרונים, שיסודו בדין הבא במחתרת.

הרמ"א הביא את דברי האור זרוע להלכה, וכן הביא את דברי בעל תרומת הדשן להלכה, הסובר שבימיו בכל מצב, גם שלא בערי גבול מחללין את השבת, גם על אויבים הבאים רק על עסקי ממון, משום שישנו חשש פיקוח נפש במצב זה בזמנו, ומוסיף על כך הרמ"א שהכל תלוי במצב, לעיתים אין כלל חשש של פיקוח נפש באופן זה כדברי הגמרא. מדברי הרמ"א ע"פ תרומת הדשן, ומדין הבא במחתרת עולה, שבאופן עקרוני, למרות שמרבית פעילות המשטרה הינה כנגד עברות רכוש, מ"מ כיוון שהתורה מחדשת שיש בכך משום ספק פיקוח נפש, כמובא בדין הבא במחתרת, מותר לחלל שבת למניעת גניבות אלו, וכן מותר יהיה להתקשר למשטרה, ע"מ לדווח על ניסיונות פריצה וכדומה. כ"ש שמותר יהיה לעשות פעילויות שיטור, הקשורות למניעת קטטות ורציחות, שבהם חשש הפיקוח נפש, הינו מובהק יותר. חיבור זה, בין סוגיית הבא במחתרת לבין סוגיית אויבים הבאים על עסקי קש ותבן נעשה ע"י המג"א, השואל על דברי הרמ"א הנ"ל, הסובר שגם שלא בערי הגבול יש חשש פיקוח נפש, גם אם באים על עסקי ממונות. מדוע שלא נורה לבעל הבית, שלא יעמיד עצמו בפני הגנב ויניח לו לגנוב, ובכך לא יצטרכו לחלל עליו שבת. לכאורה דבריו קשים, מדין הבא במחתרת שהתורה ירדה לסוף דעתו של אדם שיעמוד בפני הגנב, וממילא יש כאן חשש של פיקוח נפש. איך אם כן, אומר המג"א לעשות דבר בניגוד לדברי התורה, ומכניס את בעל הבית לספק פיקוח נפש, באופן שלא יהיה מי שייסייע בעדו, שהרי יסברו כולם שמניח לגנב לגנוב, ואין כאן חשש פיקוח נפש. נראה מהמשך דברי המג"א תשובה לכל שאלותינו. מדבריו עולה, כי ישנו חילוק בין היחס לספק פיקוח נפש ביחיד, לבין ספק פיקוח נפש ציבורי. כפי שהבאנו לעיל באריכות, הראשונים ע"פ הבנתם בדין הבא במחתרת, הבינו שישנו צורך לצמצם במידת מה את הגדרת ספק פיקוח נפש המתיר לחלל שבת, אחרת לא יתבטלו דיני שבת לחלוטין. לכן הגבילו את הגדרת ספק פיקוח נפש בדין הבא במחתרת, ומכוחו את כל ספקות הפיקוח נפש, במקרים השונים שעשויים להתרחש. ברוח דברי הראשונים הללו שואל המג"א, למה שבאופן פרטני, לא נבדוק שמא אותו יחיד בסיטואציה הספציפית שלו, לא נמצא בספק פיקוח נפש, אלא באופן תיאורטי מאוד. באופן זה דברי המג"א הינם כדברי הראשונים הנ"ל, באמרם שלא יתכן לומר, שבכל אופן התירה התורה לחלל שבת, על כל גניבה שלא תהיה. מתוך כך מסברתם, סייגו את דין ספק פיקוח נפש הנגרם בדין הבא במחתרת. לעומת זאת, וזהו הגדר המחודש העולה מדברי המג"א, כאשר מדובר על ספק פיקוח נפש של ציבור, כגון נוכרים הצרים על העיירות, ההגדרות הסטטיסטיות של ספק פיקוח נפש שהובאו לעיל משתנים משתי סיבות. האחת, שספק פיקוח נפש של רבים, גורם שההסתברות הסטטיסטית בצרוף של אנשים רבים כל כך, הנמצאים בספק רחוק של פיקוח נפש, הינה שוות ערך לספק פיקוח נפש סביר של יחיד. שנית, התורה מבינה שמצב של רבים המצויים בספק פיקוח נפש, הינו מצב המצריך הקלות הלכתיות, כולל חילולי שבת, באופן גורף יותר מאשר יחיד המצוי בחשש זה, אף אם אין שינויים סטטיסטיים בין החששות, כדברי הגמ' בהקשרים שונים "ציבור שאני". לכן חובת ההרתעה וחילול השבת הכרוך בה, וכן חילול שבת על גויים שטרם באו על העיירות, רק מתכוונים לבא, מובאים בהקשר של פיקוח נפש של ציבור שספקו חמור יותר, ואפילו על ספק רחוק שאינו לפנינו כלל, מחללים את השבת, שלא כדין המקרה היחיד. ע"פ עיקרון זה, כאשר רואים פורצים במלאכתם, המשטרה, כגוף האמון על שמירת הגנבות, הפריצות, מניעת קטטות וכדומה של ציבור עצום במדינת ישראל, יש להם להמשיך בעבודתם המבצעית הסדירה, מפני שבציבור כל כך גדול, תמיד ישנו חשש של פיקוח נפש. בפרט שללא ההרתעה של המשטרה, שתרד בשבת עקב צמצום כוחות ופעילות, יתרבו מקרי הפריצות בשבת, וכתוצאה מכך, במוקדם או במאוחר, יגרם מצב של פיקוח נפש ביום מן הימים. לכן גם בריכוזים דתיים, יש להתקשר למשטרה באופן סדיר על כל פריצה, משום שירידת ההרתעה כתוצאה מאי התקשרות למשטרה, גורמת ריבוי פריצות בשבת באזורים אלו, וממילא תגרום לחשש פיקוח

- נפש בעתיד. כ"כ המקרים הפרטיים נבחנים, במבחן ספק פיקוח נפש כללי, הגורמים לכך שכמעט בכל מצב, יש להתקשר למשטרה, מחשש פיקוח נפש והרתעה, שבלעדיה יגרם מצב של פיקוח נפש עתידי.**
- נראה שעיקרון זה, של חילוק בין ספק פיקוח נפש של יחיד, לבין ספק פיקוח נפש של ציבור, נראה גם מדברי הראשונים בפרושם למשנה הסמוכה לגמ' הנ"ל, האומרת שכל היוצאים להציל, חוזרים למקומם בשבת. מדברי הרמב"ם והתוספות עולה, שגם כשאין חשש לפיקוח נפש, מותר למצילים לחזור למקומם, שמא, אם לא נתיר להם לחזור למקומם בפעם הבאה, לא יצאו להציל כלל. כלומר בגלל ספק פיקוח נפש עתידי שאולי יגרם, אנו מתירים כבר עתה לחלל שבת אפילו מדאוריתא, כפי שהבינו חלק מן האחרונים בדברי הרמב"ם. לכאורה דין זה עומד בסתירה לדברי הנודע ביהודה הנ"ל, הסובר שבספק פיקוח נפש עתידי אין להתיר בגינו איסורים. אלא מכאן נראה שוב החילוק בין פיקוח נפש דרבים, הבא לידי ביטוי בכל מלחמה שיוצאים אליה, ובו עוסקת הסוגיה בעירובין, לבין ספק פיקוח נפש פרטי שבו אנו אומדים את הפיקוח נפש בצורה יותר שקולה, כפי שמביא הרמב"ם בעצמו בדין הבא במחלת.
  - יסוד זה נראה באופן ברור בדברי הגאונים, הסוברים שאפילו בנזק גדול דרבים, מותר לחלל שבת, אף באיסורי תורה. הרשב"א מסביר בדבריהם, שלמרות שביחיד נזק גדול אינו שווה ערך לפיקוח נפש, בציבור הינו שווה ערך לפיקוח נפש. משום שבציבור יש חשש גדול יותר להגעה לפיקוח נפש גם כתוצאה מנזק גדול, כדוגמת מדורה באמצע רשות הרבים, שאין חשש שתתלקח כלל. ביחיד ניתן להישמר ממנה, אך בציבור, כתוצאה מצירוף היחידים, נוצר מצב בו, באופן סטטיסטי עולה הסיכוי שמישהו יפגע ממדורה זו. הפוסקים לא קיבלו את דברי הגאונים להלכה, ובנזק גדול לא התירו עבירות דאוריתא. אך נראה שהסכימו עמם באופן עקרוני ליסוד הנ"ל, המחלק בין ספק בין פיקוח נפש של יחיד, לבין ספק פיקוח נפש של רבים. המחלוקת היא על הגבולות, עד כמה אנו חוששים, מפני ספק פיקוח נפש של רבים. ע"פ יסוד זה, ניתן להכניס את רוב פעולות המשטרה, לגדר של ספק פיקוח נפש של רבים, כגון: מניעת פריצות, עצירת גנבים, מניעת קטטות, פעולות שונות של משטרת התנועה וכדומה. ודאי שישנם מקרים בהם, לא נצרכת כלל פעולת המשטרה, ויש בפעולתה בשבת משום חילול שבת שלא לצורך. בכל מקרה פרטי, מפאת חשיבות גודל העניין, יש לכנס פורום ת"ח גדולים, אשר יורו את המותר והאסור, אך ודאי שעצם קיומה של המשטרה, הינו הכרחי משום חשש פיקוח נפש, ברוב פעולותיה המבצעיות בשבת.
  - יש לציין שבפיקוח נפש יש להעדיף יהודים, ולא לנסות להיעזר בגויים, שמא יתעצלו במלאכתם, וכן שמא בפעם הבאה יחפשו היהודים גם כן גויים, והם לא יהיו בנמצא, וממילא יסכנו את נפשו של הנצרך לעזרתם. הדבר נכון שבעתיים בספק פיקוח נפש של רבים, כפי שמובא לעיל. בפרט בנידון דידן, שאם על חברת החשמל וכדומה אמרנו בעבר, שיש להימנע מהנחת משאב כה אסטרטגי למדינה, כולו בידי אנשים שנאמנותם למדינה מוטלת בספק, ודאי לטווח ארוך, ולו מכח העובדה שמדינתנו הינה בראש ובראשונה מדינת היהודים, והם אינם כאלו. כ"ש שלא יתכן לומר, שכל שוטרי מדינת ישראל יהיו גויים, וכך יוכלו להשתמש בנשק אסטרטגי זה ביום פקודה, קרוב או רחוק. בנוסף, ע"פ יסוד אי השימוש בגויים לצורך פיקוח נפש, ודאי שלא באופן סדיר, נראה שיש להימנע משימוש יתר על המידה, בעקרונות הגרמא למיניהם. שמא בעת הצורך שלא יהיה מיכשור הגרמא בנמצא, ויגרם מצב בו יתמהמהו לחפשו, ובין כך ובין כך יסתכנו הזקוקים לעזרה, ביחוד במשטרה העוסקת בשמירת ביטחונם של מיליוני אזרחים. על כן יש להיעזר במכשירי הגרמא, אולם יש לעשות זאת במידה ובמשורה, ולהטמיע את אי התלות בהם בעת הצורך.